

Nr 230.

Av herr **Lindhagen** med motivering till motionen nr 2, om språkgemenskap för nationaliteterna.

Knappast någon vågar väl påstå, att den drömnda internationella rättsordningen vunnit fulländning i segerfredens konstitution för ett folkförbund. Tidens vånda och ett sextonårigt misslyckande i det väsentligaste mana oss att även börja spana efter de ännu ej beträdda vägarna till fulländning. I en tidigare framställning vid denna riksdag erinras om det som felar.¹

Det göres där ock gällande, att *vad som ligger närmast för ett pionjerande är den glömda grundsatsen om nationaliteternas självbestämningsrätt i alla världsdelar och de förras samlande på samma gång genom ett neutralt, logiskt byggt och för den stora allmänheten överkomligt världsspråk, vid sidan av nationalspråken, det yppersta av alla kommunikationsmedel.*

Nationalitetsfrågan är närmare motiverad i den förenämnda motionen. Till ytterligare begrundande hänvisas bland annat till tidigare i ämnet väckta motioner och interpellationer i riksdagen från 1911 till denna dag. I vissa av dessa motioner, exempelvis motion nr 175 i andra kammaren år 1915, är nationalitetsproblemet ingående belyst.

Språkförbistringens problem har endast i korthet omnämnts. En närmare motivering har därför utlovats. Den kommer som följer.

Skapelselegendens språkfråga.

Första Mosebok inlåter sig, i samband med sin skildring av skapelsens tillkomst, även på språkgemenskapens och språkförbistringens betydelse i en världsordning för människorna.² Herren, som skapat jorden och människorna, behövde, heter det, språkförbistringen för att sprida de senare över hela jorden. Nu har detta skett till fulländning. I vår tid behöva de skingrade människorna vid sidan av sina nationalspråk en återgång till deras äldsta samhällsordning, som sammanhölls av ett »enahanda tungomål».

Latinet som världsspråk.

I samma mån, som folken skingrades men samfärdseln alltmer pockade, föddes behovet av språkgemenskap. De olika från varandra långt skilda världsdelarna började här och där inrätta sig efter sina behov. Sålunda blev exempelvis sanskrit ett gemensamt tungomål för södra Asien.

Den vita rasen genomförde latinet såsom världsspråk, även sedan det dött bort i hemlandet. De stora folklagren blevo ej delaktiga av det. Såsom

¹ Motionen I:1 sid 2. ² Motionen I:1 sid. 6.

nationalspråk var det för svårt att inlära. Möjligheter till undervisning stod ej heller till buds. Det blev ett gemensamhetspråk för vetenskapsmän, munkar (munklatin) och förnämiteder. När Karl IX nådde begränsningen i sina svenska storhetsdrömmar, testamenterade han på latin fortsättningen åt sin son, piltén Gustav Adolf. »Ille faciet», denne skall göra det, sade han.

Latinet vann nämnda tillslutning delvis därför att språket var oneutralt såsom icke vidare talat i sitt hemland. Det var även märgfullt i skrift och tal. Det hade glänsande traditioner och avglansen av den romerska världsfreden, *pax romana*, föll särskilt över det.

Fortfarande håller sig latinet kvar såsom en börda för skolorna. Det utnyttjas jämte *grekiska* gagneligt och omfattande i praktiskt bruk för gemensamma vetenskapliga termer och namn på tekniska inrättningar. Det citeras på originalspråket i visdomsord, med vilka den romerska kulturen förstod slå huvudet på spiken för alla tider. Det koketterar understundom i akademiska adresser och parentationer. På dessa sätt ersätter det ännu avsaknaden av ett neutralt världsspråk.

Karl XII av Sverige.

Karl XII, konung av Sverige och till karaktären även han en »vidfamne», anade såsom det förefaller betydelsen av ett populärt världsspråk mitt igenom tidens språkförbistringar för att kunna lättare sammanhålla folken. Han hade dock ej något annat att välja på än ett nationalspråk. Då tyckte han, att hans svenska tungomål var lika gott som något annat. Han predestinerade därför svenskan till världsspråk och vägrade såsom föregångsman att personligen tala med utlänningar på något annat språk. Av denna dröm blev intet. Detta redan därför, att språket var ett levande nationalspråk. Det var oneutralt, invecklat och ologiskt.

Liberalismens insats i världsproblemets språkfråga.

Liberalismens epok kom med sina förspel redan i senare medeltid. Den stormade fram som en världsrörelse inom den vita rasens domäner. Alla folks och alla individers rätt till frihet, jämlikhet och broderskap knäsatte i statskonsten. Officiella bemödanden skapade principiellt de många konstitutiva »friheterna». Kompletteringar och den ofrånkomligt haltande praktiken övertogos som merendels av den privata företagsamheten.

Ur denna revolution föddes även folkkrav på ett genomförbart världsspråk, som passade menige man och stod över nationalitetstriderna. I den mån samfärdseln växte och ofreden gick fram i dess spår, förtätades nämnda krav. Enskilda filologer (språkmän) och världsförbättrare började redan på 1600-talet filosofera över och konstruera förslag till ett gemensamt folkspråk med dess ofrånkomliga tre betingelser. Filosofen Leibniz var en av dem. Schleyers Volapük hade en kort glanstid på 1880-talet.

Många system giva sig för närvarande till känna. Det säges ibland, att de

måste ena sig, innan någon demarsch bör eller kan företagas. När har man sett, att uppfinnare av olika system kunna ena sig? Det är allmänheten som avgör, vilket system som bör godtagas. Detta har nu skett. Esperanto är *det enda* som slagit igenom i praktiken. All officiell medverkan rör sig bara med esperanto. De stora världsspråkskongresserna äro esperantokongresser. Endast esperanto har en världsorganisation samt effektiva underorganisationer i de flesta länder. Regeringar sända representanter till dessa kongresser. Affärsvärlden, fackföreningar, turistintressenter, nykterhetsorganisationer och andra idéella sammanslutningar begagna sig av språket. Telegraf och merendels radio stå till språkets förfogande. I skolorna mångenstädes experimenteras med språket. En litteratur på esperanto börjar spira fram. Motionen nr 222 år 1926 i första kammaren lämnar en utförlig skildring av intresset för ett världsspråk och esperantos framryckning. Denna förkovran har sedan vuxit ytterligare.

Världsspråksrörelsens målsmän från skilda system äro ense, att ett nationalspråk av anförda skäl icke ägnar sig till världsspråk. Häremot göras erinringar främst av dem, som behärska någorlunda något av de privilegierade tre språken franska, engelska och tyska eller auktoritativt böja sig för deras övertag. Vid internationella interparlamentariska kongressen i Washington 1925 begärde de sydamerikanska spanjorerna, att spanskan skulle erhålla ett dylikt privilegium. En japan påkallade då samma företrädesrätt för sitt språk. Kongressens nordamerikanska president förordade i anledning av min motion »det amerikanska språket» såsom världsspråk. Italienerna förordade vid två sådana sammankomster italienskan. Indien och Kina ha hittills hållit sig undan. En gång framtråda väl även dessa. Vi skulle således få många världsspråk. En ytterligare lyckligtvis oöverkomlig skärpning av omöjligheterna.

Engelska som världsspråk.

Mångenstädes bland Europas smärre länder förordas engelska som världsspråk. Vad däremot kan invändas, utom att språket är oneutralt, är även övriga obekvämligheter med ett nationalspråk. I förenämnda riksdags motion år 1926 och i bilagan till denna motion lämnas närmare upplysningar om engelsk opinion för esperanto. Här bör dock återgivas det *engelska vetenskapssamfundets* åsikt.

Detta samfund tillsatte en kommité för undersökning av frågan om ett internationellt hjälpspråk. Den omfattade elva personer och bestod av filosofie doktorer, professorer med flera. I ett utlåtande 1921 kommo kommitterade till följande slutresultat:

»Latin var för svårt och kunde därför icke komma i fråga. Antagandet av ett modernt nationellt språk skulle medföra oförtjänta fördelar och uppväcka avundsjuka. Därför vore ett uppfunnet språk det bästa. Esperanto och ido voro båda lämpliga, men kommittén var icke förberedd att avgöra mellan dem.»

I ett nytt utlåtande år 1923 uttalade sig kommittén emellertid för esperanto särskilt därför, att det var mera utbrett.

Kommittén yttrade sig berömande om engelskan i flera avseenden. Den anförde emellertid:

»Ett nationalspråks svårigheter i uttal, ordförråd, oregelbundenhet, idiomer etc. förhindra dess behärskande i andra länder av andra än en liten minoritet. Ett nationellt internationellt språk är en motsägelse i uttryckssättet. Det allmänna antagandet av *en nations språk skulle giva denna nation ett världsinflytande*, till vilket de andra ej skulle beredvilligt samtycka. Franska, spanska, engelska, tyska och andra språk hava alla ivriga förespråkare. Denna lösning innebär således ett obegränsat antal lösningar, ömsesidigt förstörande varandra.

Engelskan lider icke endast av ovannämnda olägenhet, utan den är vidare nedtyngd (handicapped) av *kaotisk (oregelbunden) stavning*. Dess förespråkare, som erkänna detta, kräva reformerande stavning som nödvändighet, men äro oense om vilka reformer, som böra antagas, och hur de skola framtingas. Dessutom om engelsk stavning skulle göras ljudenlig (fonetisk), skulle det medföra ännu mera svårigheter för genomsnittseuropéen, emedan språket då bleve mindre internationellt. *I bästa fall tager det tjugo gånger så lång tid att lära engelska ofullständigt som att behärska esperanto grundligt. Varför begära att för vår bekvämlighet större delen av människosläktet skulle studera tjugo gånger längre tid endast för att lyckas komma i förbindelse med sina medmänniskor mindre fullkomligt.»*

Vidare yttrade kommittén:

»De förnämsta skälen till förmån för engelskans antagande äro:

1) Det är redan vitt utbrett och utvecklas naturligt. 2) Dess grammatik är relativt enkel och dess ordförråd rikt.

Däremot tala: a) Dess antagande skulle förläna stora politiska och vissa andra fördelar för de engelsktalande folken och skulle väcka andra nationers avundsjuka. b) Både stavning och uttal äro svåra. c) Frånvaron av böjningar, bindestreck etc. giver upphov till tvetydighet.»

Folkförbundet och världsspråkets språkfråga.

I dessa tider ha blickarna riktats mot folkförbundet som fredens borne skyddsvakt. Genom sin propaganda för Abessinien har förbundet markerat sin uppgift att främst värna om nationaliteternas självständighet. Skuggor falla i dagarna över detta hopp. Förpliktelser att öva våld äro nog ej så synnerligen förpliktande. Allt beror på omständigheterna.¹

Utfästelsen omfattar vidare endast fria nationer, som inträtt i förbundet. Därav följer att steget, vare sig förbundet nu vill eller icke, en gång måste utsträckas även till nationaliteter, som före förbundets bildande förlorat sin frihet och önska återvinna den.²

Då förbundet var ungt, sökte det som vanligt är se även stort på sin kallelse. Det diskuterade till och med allvarligt språkförbistringen som en hänsynslös tillskyndare av ofärd. Detta är mindre bekant. Folkförbundet är dock en auktoritet. Även tvivlare böra ta intryck av en sådan insats.

¹ Motion I:1 sid. 9. ² Motion I:1 samt sid. 1 i denna motion.

Efter sitt grundande mottog folkförbundet många petitioner till förmån för ett internationellt språk och i synnerhet av esperanto. Under loppet av delegeradeförsamlingens två första möten 1920 och 1921 inlämnade de *delegerade för Syd-Afrika, Brasilien, Belgien, Chile, Kina, Columbia, Haiti, Italien, Japan, Indien, Persien, Polen, Rumänien och Tjeckoslovakien* framställningar om, att folkförbundet skulle förorda allmän undervisning i esperanto uti skolorna såsom ett internationellt språk. Det önskades således i detta fall icke någon förutsättningslös undersökning. Man begärde ett omedelbart accepterande av esperanto såsom världsspråk.

Den första församlingens andra kommission kom till följande resultat:

»Nationernas förbund, konstaterande de språkliga svårigheter, som resa sig emot direkta förbindelser mellan folken, och den trängande nödvändigheten att skapa ett medel däremot till hjälp för ett gott samförstånd mellan nationerna, följer med intresse försöken till offentlig undervisning i det internationella språket esperanto uti de offentliga skolorna hos många medlemmar i förbundet, samt

uttalar en önskan, att generalsekretariatet till nästa församling förbereder en rapport över de resultat, som vunnits på detta område.»

Ur motiveringen må omnämnas, att kommissionen bland annat erfarit av förbundets representanter från Persien och Kina, att *en omfattande folklig rörelse utbreder sig i Asien* för åstadkommande av ett internationellt språk.

Den första församlingen diskuterade frågan, men det blev andra församlingen, som behandlade kommissionens förslag och uppdrog åt generalsekretariatet att företaga den föreslagna utredningen. Församlingens resolution, som antogs den 15 september 1921, innehåller, att problemet, för vilket intresserar sig ett alltjämt växande antal stater, förtjänar en noggrannare undersökning, innan det kan företagas till avgörande av församlingen, och det föreslogs, att frågan skulle ställas på dagordningen för nästa församling och att sekretariatets rapport då skulle föreligga färdig.

Den från *generalsekretariatet infordrade rapporten* om »esperanto såsom internationellt hjälpspråk», dagtecknad den 28 juni 1922, avlämnades till den tredje församlingen. Den innehöll en ganska omfattande utredning samt slutade med följande konklusioner:

»Av den enquête, som företagits av generalsekretariatet enligt beslut av folkförbundets andra församling, framgår:

1. Lämnande åsido frågan om det diplomatiska språket synes behovet av ett hjälpspråk göra sig överallt ivrigt gällande för ett underlättande av de direkta internationella förbindelserna.

2. Flertalet av de vetenskapliga och kommersiella höga korporationer, som studerat detta problem, giva företräde åt ett neutralt förenklat språk, som icke skulle föranleda något intrång i de nationella kulturspråkens sekelgamla prestige, och de rekommendera i regel esperanto.

3. Esperanto synes i själva verket vara ett av de mest fulländade, sannolikt det enklaste och i alla händelser det mest spridda av föreslagna konventionella språk.

4. Esperanto är väl ägnat att fylla rollen av ett internationellt hjälpspråk och dess överflödande bruk i skrift och tal sedan trettiofem år tillbaka har

givit det karaktären av ett levande och böjligt språk, som redan är utvecklat och mäktigt av ytterligare framsteg.

5. Ut i esperanto undervisas obligatoriskt eller fakultativt i allmänna folkskolor eller läroverk uti sjutton stater på grund av legislativa föreskrifter, ministeriella dekret eller beslut av kommunala myndigheter.

6. Utförda experiment hava ådagalagt, att esperanto är mycket lätt att lära, enär europeiska och amerikanska barn inhämta det på ett år med två timmar i veckan, och barn i yttersta orienten på två år med samma antal timmar, under det att de behöva sex års studier med 4 à 5 timmar i veckan för att lära ett annat europeiskt språk. För vuxna är den erforderliga tiden mycket kortare: 25 à 40 lektioner äro i allmänhet tillräckliga.

7. Esperanto överlastar icke skolornas program och konkurrerar icke med de nationella kulturspråken, enär gjorda rön visat, att det tvärtom underlättar studiet och inbesparar tid såsom en logisk introducering i latinet och de moderna språken.

8. De lärare, som undervisa i esperanto, önska att se dess stabilitet garanterad genom ett internationellt officiellt erkännande, som tillåter *esperanto-akademien* att kontrollera språkets normala utveckling på samma gång som den fortsätter att bevara dess enhet.

9. Esperantos utbredning betraktas av många regeringar såsom ett viktigt framsteg i civilisation, men dess obligatoriska införande i skolorna *beror framför allt på en internationell överenskommelse*, som lämnar garanti för att ett tillräckligt stort antal stater äro beredda att taga samma mått och steg.

10. Österrike, Bolivia, Brasilien, Kina, Danmark, Egypten, Ungern, Japan och Nya Zeeland hava redan officiellt meddelat telegrafunionens internationella byrå sitt samtycke till att giva esperanto vid sidan av de nationella språken tillträde till de internationella kommunikationerna.

11. Användandet av esperanto synes föra med sig en anda av internationell solidaritet, helt och hållet i samklang med folkförbundets uppgift.

På grund av dessa konstateranden, som icke inverka på förbundets nuvarande språkliga organisation, skulle förbundets församling kunna tillmötesgå åtskilliga önskingar och krav, som så ofta blivit framförda till förbundet från så många håll. Den skulle kunna fästa sina medlemmars uppmärksamhet på resultatet, som gjorts i skolorna genom de stater, varest det undervisats i esperanto, och uppmana dem att taga under övervägande rekommendationerna från den internationella konferensen för undervisning i esperanto, vid vilken sexton regeringar voro företrädade. Den kunde dessutom fästa deras uppmärksamhet på det faktum, att esperanto är erkänt i olika stater såsom internationellt hjälpspråk för handeln och vetenskapen, att det redan är använt av tusentals människor i alla länder för deras förbindelser i utlandet, och följaktligen skulle man kunna rekommendera dess tillträde till post- och telegrafförvaltningarna vid sidan av de internationella språken. Slutligen skulle församlingen kunna uppdraga åt sekretariatet att fortfarande följa esperantos framsleg och avgiva rapport därom.»

Denna rapport remitterades av tredje församlingen till *Kommittén för intellektuellt samarbete* (Commission de Coopération Intellectuelle) med uppdrag att framlägga sin uppfattning om de olika synpunkterna på ett internationellt hjälpspråksproblem.

Kommittén behandlade ärendet den 26 juli och den 2 augusti 1923 och kom till det resultat, att den icke ansåg sig böra förorda ett konstgjort språk. Detta beslut fattades med sex röster mot en, varjämte tre ledamöter

avhöllo sig från att rösta. Under debatten hade av en ledamot betonats, att kommittén och förbundet icke borde syssla med vilket språk, som borde förordas till världsspråk, utan endast överhuvud taget med behovet av ett världsspråk och sättet för dess åstadkommande eller sålunda samma ståndpunkt, som i de tidigare motionerna rekommenderats svenska riksdagen i de inom den väckta framställningarna i ämnet. Kommittén bestod så när som på en ledamot av vetenskapsmän, de flesta professorer. Ordförande var författaren och hedersprofessorn H. Berghson, fransman. Samtliga medlemmar voro européer utom en nordamerikan. Kommittén uppdrog åt ett redaktionsutskott på fyra personer att utarbeta den definitiva redaktionen av kommitténs resolution i överensstämmelse med dess nyssnämnda principuttalande. Resolutionen fick följande lydelse:

»Kommittén har ägnat mer än två sammanträden åt detta problem. Den bestrider icke de fördelar, som skulle uppkomma genom allmänt antagande av ett konstgjort hjälpspråk, men håller före, att *alla dess bemödanden böra nedläggas på utbredningen av de levande språken och den moderna litteraturen, vilka företräda efter dess mening ett av de mäktigaste medel att närma andarna, att underlätta samförståndet mellan folken, med ett ord, att förverkliga folkförbundets ideal.* Man återfinner alla de nödvändiga beaktandena i detta ämne uti protokollet över de sammanträden, som kommittén ägnat åt en ingående diskussion över frågan om ett konstgjort språk.»

Detta uttalande ingick i den rapport, som kommittén underställde rådet och församlingen. För bedömande av uttalandet kan det ha sitt speciella intresse erinra om den del av nämnda rapport, som följer omedelbart efter behandlingen av det konstgjorda språket.

Dr Tchéou-Wei, delegerad för Kina, hade nämligen i delegeradeförsamlingens andra kommission föreslagit samarbete mellan kommittén för intellektuellt samarbete och den internationella kongressen för moralisk uppfostran (l'éducation morale), som höll sina sammanträden i Genève sommaren 1923 samtidigt med kommittén. Om detta förslag, som hänsköts till kommittén, heter det i dess rapport följande:

»Kommittén har varit enhällig i sitt beslut, att den icke kunde inlåta sig på denna väg. Kommittén giver sin hyllning åt kongressens uppgifter, åt det ideella uppsåt, som besjälar den, men *moralisk uppfostran är ett område, som faller utom kommitténs räckvidd* (l'éducation morale est un domaine, qui lui échappe). Den har för övrigt för ögonblicket ingen förbindelse med någon kongress; och det är *främst med vetenskapliga kongresser, som dylika förbindelser böra inledas.*»

Emellertid avgavs till rådet en rapport av den franske delegeraden M. Hanotaux rörande kommitténs arbete och däribland även ett enkelt återgivande av kommitténs yttrande i språkfrågan. Rapporten »antogs» av rådet den 10 september 1923 utan någon diskussion i språkfrågan.

Även till församlingen avlämnades av dess femte kommission en rapport över kommitténs verksamhet. Denna rapport omnämnde ej ens resultatet i språkfrågan och föranledde ej heller någon diskussion eller något uttalande av församlingen.

Därmed blev världsspråksfrågan för den gången utagerad inom förbundet.

Det är möjligt, att för kommittén för intellektuellt samarbete ej erbjöd sig skäl för samverkan med den förenämnda kongressen om moralisk fostran. Kongressens dagordning föranledde kanske icke därtill. Kommitténs allmänna uttalande däremot om moralisk fostran såsom ett för kommittén främmande ämne och vetenskapen såsom dess enda anförvant avslöjar på ett utomordentligt intresseväckande sätt den intellektuella kommitténs psyke och dess därav betingade syn på världsspråksfrågan. Man kommer nästan att tänka på det berömda uttalandet om 1848 års Frankfurterparlament: hundertfünzig Professoren, Vaterland, Du bist verloren — hundrafemtio professorer, fädernesland, du är förlorat.

En av Österns lärde, som ur sitt lands tusenåriga traditioner insupit, att personlighetens kultivering är förutsättningen för att kunna rätt styra staten och således även världen, föreslår en samling europeiska lärde en samverkan med en kongress, som bygger på samma uppfattning. De europeiska vetenskapsmännen, barn av Västerns materialistiska läggning, sätta upp ett förvånat ansikte och åkalla vetenskapen för att få en förevändning att undfly denna främmande åskådning. Det är redan av denna anledning icke underligt, att kommitténs majoritet i världsspråksfrågan kommit till ovan nämnda resultat, och att tre av dess ledamöter av tveksamhet eller obekantskap med ämnet avhållit sig från att uttala någon mening.

Världsspråksfrågan är i grunden en moralisk angelägenhet. Det gäller att sammanföra andarna och giva dem en utväg att kunna utan hinder av en anspråkslös ställning eller saknad av privilegier få någon flykt under vingarna för att möjliggöra ett sådant sammanförande. Detta är således en fråga, som »undflyr» kommittén. Naturvetenskapen och dess utgreningar — någon annan vetenskap gives väl knappast — befattar sig enligt sin natur icke heller med moralen eller medkänslan. Vetenskapen, denna stolta och outhärliga insats i utvecklingen, står där inför en av sina begränsningar åtminstone hitintills. Om dessa sinnrika uppfinningar ställas i krigets och fördelsernas eller i det godas tjänst, det beror på samhällsordningen, människorna och även på vetenskapsmännen, vilka senare äro vanliga människor eller sålunda något annat än vetenskapen.

Kommitterade ha härvid, ställda inför de stora massornas hjälplöshet, räckt dem stenar i stället för andligt bröd. Vad menar egentligen kommittén med de »levande» språkens utbredning för främjande av folkförbundets ändamål? Ingå däri, såsom ordalagen synas utvisa, alla de nu talade språken, exempelvis även det svenska, och är det i tecknet av en sådan fortsatt babylonisk förbistring som folkens umgänge skall kunna grundas.

Eller lurar kanske, såsom är begripligare, ett famlande mot vidgat stormaktsvälde över jordens övriga folk genom att påtvinga dessa såsom världsspråk icke mindre än både franska, engelska och tyska, dessa tre krigsspråk skulle man nästan kunna kalla dem, som gått i spetsen för så mycken ävlan, konkurrens och olycka i världen? De skola således fortfarande tävla med varandra inom varje av de främmande nationerna och där uppdelas, icke mänskligheten, som ställes fortfarande utanför, utan en liten privile-

gierad del av densamma uti trånga intresseområden. Kommissionen säger sig vilja med nit inrikta sig på detta arbete men tager intet initiativ därtill och kommer säkerligen icke heller att kunna lägga två strån i kors för en så ofruktbar uppgift. Och hur länge tror man sig kunna hålla exempelvis de ryska, spanska och italienska samt de stora asiatiska språken utanför? Lenin sade en gång till mig: Vi hava redan tre världsspråk och ryskan blir det fjärde. Liknande anspråk från andra språk hava vid många tillfällen framträtt.

För övrigt är det icke osannolikt, att denna utlovade propaganda för »de levande språken» dock i själva verket avser propagerandet av hegemoni för det franska språket, detta det svåraste språk av alla, som i den övriga världen aldrig kan höja sig annat än till ett privilegium för ett fåtal inom de burgnaste samhällsklasserna. När den väckta framställningen först diskuterades i den första eller möjligen andra församlingen av folkförbundet, höll den franske delegeraden Hanotaux ett tal riktat emot det gjorda initiativet under hänfört framhållande av det franska språkets ärorika traditioner, som borde bevaras och gävo världen vad den behövde. Detta anförande hälsades inom församlingen med livliga applåder. Det har sagts mig, att kommittén för intellektuellt samarbete ansågs då särskilt stå under franskt inflytande. Förbundets beroende skymtar således även här. Det skulle således utnyttjas till att slå ett slag för det franska språkets privilegierade ställning såsom diplomaternas, de internationella sammankomsternas och de utvaldas världsspråk mot en befarad konkurrens och med totalt åsidosättande av folkens frigörelse även på detta område. Vilken dålig tjänst gör icke den franska överklassen härmed den stora franska nationen och den trygghet för framtiden, som denna nation med så stort fog äskar och vilken dock hotas mest genom ävlan efter ohållbara privilegier.

Det personliga undgår slutligen icke att spela in. Medlemmarna i kommittén voro väl någorlunda insatta i ett eller flera av de tre härskande språken och erforo därför personligen intet behov av någon ny ordning. För min del har jag alltid funnit, hurusom det är företrädesvis personer med större eller mindre kunskap i något eller några av förenämnda tre språk, som genast äro färdiga att utan närmare övervägande taga avstånd från ett förenklat lättlärt språks upphöjande till världsspråk eller internationellt hjälpspråk, hur man vill kalla det. De behöva det icke själva, och därmed är förmodligen saken för dem avgjord, ty så litet känna vi för andra. Det egna intresset förnekar sig icke ens i en sådan angelägenhet, där det ju knappast kan sägas vara hotat.

Det finns emellertid ett enda sätt, på vilket, såsom kommittén önskar, en utbredning av alla levande språk och i synnerhet de största språken kan komma till stånd, nämligen just genom antagandet av ett logiskt och lättlärt världsspråk, som inläres i alla skolor. De menige i alla länder beredas först därigenom tillfälle att taga arbetsanställningar i olika länder, de bliva i tillfälle bilda sig genom utrikesresor och inhämtande av de besökta ländernas språk. Och den, som genom inhämtandet av ett lättlärt världsspråk vunnit

trygghet att kunna taga sig fram var som helst, kan med större tillförsikt fördjupa sig efter eget val även i ett annat nationellt språk än modersmålet.

Förestående redogörelse ådagalägger, vilket övermäktigt inflytande folkförbundet genom sina organ inrymmer för de intellektualistiska och nationalistiska stämningarna och huru väl en varm golfström av en folkmening behöver beblanda sig med detta kalla polarvatten, för att någonting skall börja växa för folken. En påminnelse i förbundsakten av den 28 juni 1919 behöver komma till stånd, av innehåll, att förbundet vill verka för antagande genom mellanfolklig överenskommelse av världsspråket esperanto, avsett att inläras i alla världens skolor, ävensom till åtgärder för inrättande av en internationell världsspråksakademi för övervakande av det antagna språkets utveckling och enhetlighet.

Världsspråket är bryggan mellan formerna och innehållet i en världsordning. Det har därför blivit kallat »*kronan på våra internationella inrättningar*». Det skulle medföra en omvälvning, betydelsefullare än boktryckarekonstens uppfinning.

Svenskarna.

Vad vore havet utan dropparna. Till och med klippan urholkas av dem. Regnet, livets källsprång, faller droppvis. Ju mindre varje droppe är, ju mer befruktar detta strilregn de förtorkade markerna. Grundvalen för freden lägges av de små krafterna i det tysta. För dessa är tålmodet den största statskonsten. De äro bärare av de gamla sanningarna, som skola skapa en gång även en ny utrikespolitik. »Es war immer so.» Det har alltid varit så.

Dropparnas folk, i detta fall representerade av *de många svenska esperantoklubbarna i bygderna och deras samorganisationer*, få knacka träget på de stängda dörrarna till maktens boningar. Riksdagen, som sitter i förrummet, har närmast till uppdrag att vara lyhörd. Påminnelser gjordes droppvis 1911, 1912, 1915, 1917, 1919, 1921, 1924, 1925 om språkfrågans ordnande vid internationella sammankomster, 1927 (interpellation), 1928, 1929, 1930 (Kelloggspakten), 1932, 1933. De flesta gångerna lyssnade icke riksdagen. Det inträffade dock, att första kammaren 1921 ville översända en petition i världsspråksfrågan för beaktande av landets regering. Anloppet tillbakavisades av andra kammaren. Det skedde samma dag som en petition i nationalitetsproblemet fick båda kamrarnas förord. År 1924 stodo kamrarnas majoriteter på samma sätt emot varandra i språkfrågan. Åren närmast efter 1924 diskuterades frågan dock allvarligt i första kammaren, en gång vill jag minnas i fyra timmar.

Bättre gick det, när droppolitikens folk sammankom till sin egen riksdag, »*den svenska folkriksdagen i avrustningsfrågan den 20—21 februari 1932*». Den sammanträdde i Musikaliska akademiens sal. Vid upprop voro 396 ombud närvarande. Dessa representerade över femhundra organisationer med ett medlemstal av över en halv miljon. Folkriksdagen antog

enhälligt uttalanden för fredsfrågans lösning från grunden. Däribland berördes även nationalitets- och språkfrågorna. Samma dag inkom på första kammarens bord det tillfälliga utskottets enhälliga avstyrkande av samma sak. Första kammaren följde sitt utskott praktiskt taget enhälligt frånsett motionären. Nämda två enhälliga motsättningar avslöja väl åtskilligt för oss.

Den 20 november 1919 tillsattes av ett trettiotal för världsspråksfrågan intresserade svenskar »den svenska världsspråkskommittén». Den bestod av neutrala personer samt representanter för esperanto, ido, engelska och mondalunionen. Ett betänkande utarbetades. Hösten 1920 överlämnades det till Nationernas förbund i oviss förhoppning, att det skulle tagas under övervägande i sammanhang med de framställningar i ämnet, som inkommit från medlemmar i förbundet.

I augusti 1934 ägde rum i Stockholm en stor internationell esperantokongress med cirka 2,200 medlemmar från skilda, även avlägsna länder. Vid kongressen voro närvarande regeringsrepresentanter, som framförde hälsningar från Österrike, Finland, Frankrike, Spanien, Kina, Holland, Norge, Rumänien och Liechtenstein. Dessutom närvaro regeringsrepresentanter från Polen, Litauen, Danmark, Ungern, Tjeckoslovakien, Brasilien, Albanien samt folkförbundets institut för intellektuell samverkan.

Vid mötets öppnande i konserthusets stora sal inleddes högtidligheterna med ett tal av Stockholms överståthållare Nothin. Han yttrade bland annat: »Vi, som ej tillhöra esperantokretsen, uttrycka vår högaktning för Edert altruistiska arbete.»

Första och andra kammarens plenisalar med sällskapsrum upplätos till kongressen. Ett av föredragen hölls i första kammaren om *världsproblemets språkfråga* av undertecknad. Det föredrogs i översättning till esperanto. Föredraget bilägges denna motion såsom en sammanfattning av ett världsspråks andliga uppgifter. (Bil. A.)

Salen och läktarna voro överfyllda med en färgrik, eldig och sorlande publik. De förstodo ej varandra på sina nationalspråk, men de voro nu landsmän på esperanto. Det var en egendomlig känsla att från min talarstol i senaten möta en sådan scenförändring. När därifrån tidigare talats om världsproblemets språkfråga, skedde det på senare tider inför en gles och förströdd församling. Där mötte nu en världspublik, en representation för nationerna, som alla på ett enstämmigt tungomål hänfördes för en *mänsklighetens livsfråga*. Ämnet hyllades i denna senat av stormande bifallsyttringar med dramatiskt förspel och efterspel.

Men än mer. Stockholms stad inbjöd kongressen till ett Garden Party i stadshuset. Det ägde rum under den antifunktionalistiska östbergiska pelargången mot Mälaren och ute på terrassen bortom den. Solen strålade i det partipolitiskt föraktade »blå» över oss. Riddarfjärden log sitt fagreste leende. Bortom den stodo söders klippor i giv akt. I öster förtonade siluetterna av den gamla historiska stadens spiror.

Stadsfullmäktiges ordförande Knut Tengdahl talade på sitt okonstlade och

rättframma sätt. Så slutade han å den svenska huvudstadens vägnar med en förhoppning, att »kongressens önskemål måtte snart gå i uppfyllelse». Det var enligt allas mening en strålande fest som ingen annan!

Sveriges rike och dess huvudstad hade sålunda hyllat kongressen. Därbakom skymtade väl ett halvkvävt löfte om medverkan en gång även från Sverige till förverkligande av Knut Tengdahls förhoppning.

Utgångsläget just nu.

Även världsproblemets språkfråga får finna sig i att taga ett steg i sänder. Viktigast är att samtidigt alltid ha en kompass i handen, som visar mot målet. Annars upplöser sig praktiken i villovägar och ofred. Världsspråket latin myntade den rätta vägledningen. »Mens agitat molem», anden ger liv åt materien, menade den gamla romerska kulturen. »Per aspera ad astra», genom hårda öden mot stjärnorna, var dess vardagsprogram. Läget är nu följande.

Tänkande människor medgiva, att ett gemensamt språk för nationaliteterna är en nödvändighet, ett mäktigt inslag i varje fall för freden. Den springande punkten just nu är sålunda, om valet bör falla på *ett nationalspråk eller på ett neutralt språk*. Den allmänna intuitionen är tydligen inriktad på, att det måste bli ett stormaktsspråk, ifall den nationalspråkiga vägen väljes. Språkets makt över tanken är stor. En stormakt är sålunda redan privilegierad till den största av alla maktställningar i världshistorien. Vid valet bland stormaktsspråk är man bland de mindre staterna övervägande böjd för engelskan. Goda skäl kunna anföras därför. Det sämsta men ofta mest anförda skälet är, att språket säges vara administrativt språk för Indiens många miljoner, ehuru endast en försvinnande bråkdel förstå och tala det samt hela detta folk strävar mot sitt oberoende under administrativ ledning av ett eget språk.

Låt oss nu första utbedja oss *ett utlåtande från stormakterna* i denna sak. De måste svara någon gång, om de biträda en del förhoppningar, att Englands nationalspråk skall bli världsspråk även för de andra stormakterna. Exempelvis bör spörjas, om de anse sig betjänta med, att endast engelska blir förhandlingsspråket vid alla internationella förhandlingar och överenskommelser. Man kan vara övertygad, att en sådan besvarad hänvändelse blir nog krokbenet med ett nationalspråk såsom världsspråk avfört från dagordningen. Vi kunna då äntligen koncentrera oss på själva saken.

För övrigt, vissa stormakter kunna sägas redan hava avböjt det nämnda perspektivet.

För *Sovjet* har väl genom Lenins ovannämnda yttrande¹ betonats ett avslag även å Englands språkvälde över ryska språket. Lenins uttalande, ledande till lika många världsspåk som antalet stormakter, var ett begripligt förhastande. Hans uppgift var att störta tsarismen med en väpnad revolution. Det var ej då tid eller plats för de andliga verkligheterna. De komma först efteråt att genom evolution i sin ordning omgestalta det nya riket.

¹ Sid. 9.

Den store statsmannens efterföljare ha gottgjort misstaget genom att låta ett av det nya rikets fyra porträttfrimärken återgiva bilden av Zamenhoff, esperantos skapare.

Flera stormakter såsom Frankrike, Tyskland före sista revolutionen, det gamla Österrike och Polen plägade skicka *regeringsombud till esperantokongresserna*. Detta är också ett varsel.

Frankrikes förut skildrade kamp i folkförbundet för franskans suveränitet innebär ock ett avvisande av dess avträdande från diplomatiens tiljor till förmån för det engelska språket. Dess regerings gynnande i övrigt av esperanto, varom 1926 års motion också förmäler, är även ett tecken.

I *Japan* har världsspråksrörelsen med esperanto i skölden ett starkt fäste. Dess representation vid kongressen i Danzig år 1927 förklarade, att de tre privilegierade europeiska språken voro en börda för Asien. I Japan ha redan år 1920 universitetens rapporter på franska, engelska och tyska utbytts av rapporter på esperanto. Även *Kina* ställer sig sympatiskt och framförde sina lyckönskningar i Stockholm genom sin minister.

Nordamerikas förenta stater avlägsnar sin engelska i åtskilligt från moderlandets språk. Det förra blir så att säga ett landsmål för sig. Därför betonade också presidenten för den interparlamentariska kongressen i Washington, att ett världsspråk vore eftersträvansvärt, men att detta måste bli »det amerikanska språket».

Till sist får ej förbises att även i *England* sympatier förefinnas för frågans lösning genom ett neutralt språk. Engelska vetenskapssamfundets uttalande för esperanto är ovan återgivet. Andra tecken skildras i 1926 års motion.

Sedan sålunda lösningen med ett nationalspråk blivit av stormakterna avböjt, kan rörelsen *ostört ägna sig åt propagandan för det neutrala språket*. Det föreligger såsom ovan framhållits nu icke något annat val än esperanto, som ensamt och ofantligt slagit igenom i praktiken och förordats t. o. m. av folkförbundets generalsekretariat. En internationell språkakademi kommer att leda språkets utveckling och praktik.

Det är uppenbart, att även denna framstöt ej kan förväntas ske på en gång, ehuru det vore mest önskvärt. Därför får man bereda sig på att gå fram i etapper. *Norden*, inbegripet Ostbaltikum, synes särskilt kallad att taga initiativ. Där talas i fyra stater fem riksspråk som icke förstå varandra. Lettlands president sade mig också vid mitt besök i landet år 1934: »Vi behöva också ett gemensamt språk.»

Ett osökt samarbete erbjuder sig också med *de fjorton stater, som år 1920 motionerade i folkförbundet för esperanto*, på sätt ovan sägs.¹ Det behöver knappast betvivlas, att anslutningen sedan skulle snart nog kunna bli universell.

*

¹ Sid 5.

Det hemställes,

att riksdagen ville beakta denna motivering till motionen nr 2 om språkförbistring och världsproblemets språkfråga eller språkgemenskap för nationaliteterna.

Stockholm den 23 januari 1936.

Carl Lindhagen.

Bilaga A.

Svensk text till föredrag den 7 aug. 1934 på esperanto i internationella esperantokongressen i Stockholm

om

Världsproblemets språkfråga.

I.

Världsproblemet tvingar sig alltmer på människorna. Vi kunna ej undgå den politiska nattsida, som ligger i likgiltigheten för världsproblemets språkfråga.

Världens språkssystem är det sämsta möjliga. Det vilar över detsamma ända till fulländning något av medeltidens mörker. I sak ha de olika nationalspråken varit de verksamma anledningarna för att skilja nationer åt och sprida fiendesinne. Varje nationalspråk är dessutom till sin byggnad ett sammelsurium. De äro för övrigt visst icke, såsom det påstås, »levande», utan så gott som stendöda språk för de flesta, som ej hava dem till modersmål.

Vilket elände erbjuda icke de internationella förhandlingarna av alla slag med det nuvarande språkssystemet. Vilka himmelshöga portförbud uppreser det icke för människornas utkomstmöjligheter, fjärrsyner och förbrödring.

Tillståndet blir sannerligen icke mildrat genom att därtill kommer ett traditionellt privilegium för franskan, engelskan och tyskan att alla tre vara världens officella språk. Vilken underkastelse betyder ej en sådan ordning för alla andra språkfamiljer. De senare kunna ej på samma sätt göra sig gällande, deras inflytande blir handikapat. Vilka uppoffringar i tid, arbete och omkostnader måste de icke underkasta sig, utan någon motsvarande valuta, för nyttan och äran att få slava under de tre »stora kulturspråken». De svenska skolbarnens hat till skolan och jubel i avskedets ögonblick ha till stor del sin rot i avskyn och hopplösheten inför de tre privilegierade språkens monstruösa grammatikor, nyckfulla ordförråd, regellösa satsbildningar och barbariska motsättningar mellan skrift och uttal.

Man skulle kunna tro, att det vanliga förståndet revolterade mot en sådan ordning. Men så är icke alls förhållandet bland dem, som behärska makt-

ställena. Det är från de djupa leden som här, liksom i de flesta världsproblem, insikten och initiativen komma till det oundvikliga: ett världsspråk vid sidan av nationalspråken.

Där erfarenheterna om det nuvarande tillståndet borde vara störst, sätta vi sålunda upp ett förvånat ansikte inför folksjälens intuition även på detta område. De högsta ledningarna av staternas, folkförbundets och interparlamentariska unionens utrikespolitik intressera sig icke för denna fredsfråga. Den är luft för dem. Ingen förpliktelse, märkligt nog, att ens studera saken gör sig gällande. Vederbörande röra sig i ämnet med de naivaste begrepp ur egen fantasi och sin totala obekantskap med frågan.

Det enda man på den europeiska kulturens höjder kommer sig för med är att från missgynnade språkfamiljer söka komma sig upp i de privilegierade nationalspråkens societet och därigenom öka oredan. Man begär således till en början att det egna språket också skall bli »kongressspråk». Det är särskilt spanjorer och italienare, vilka här och var framträda med dylika anspråk. Ett djupt intryck har på mig efterlämnat Lenins svar år 1918 på min uppfordran till honom att verka för ett världsspråk. »Varför skall det vara ett språk», sade han, »vi hava redan tre världsspråk och ryskan blir det fjärde.»

Således mänskligheten måste hava ett världsspråk vid sidan av nationalspråken. Den kommer också att få det en gång, trots systemet Europas motstånd, trots allt.

Det gäller då till en början en uppslutning kring den »rena världsspraksidéen». Man kan icke begära, att människor, som ej intresserat sig för problemet, skola vara klara med det ena eller andra språksystemets företrädare. Men de borde åtminstone kunna lägga märke till de obefordrade befolkningslagrens bemödanden att bryta sig ut ur världens nuvarande språksystem och finna någon utväg för sin andes och sin utkomsts flykt över landgränserna. Det är föga uppbyggligt att världens styrelser låta dessa små krafter famla sig fram och delvis motverka varandra under ledning av olika projekt till världsspråksystem, som bjuda ut sig. De borde verkligen kunna göra anspråk på, att medeltiden i världens styrelse på denna punkt jagas bort till skuggornas värld.

Ett internationellt övervägande av denna *fundamentala fredsfråga* måste väl någon gång komma till stånd. Folkförbundets avrustningskongress borde ha upptagit bland annat detta huvudkapitel i världsproblemet till beaktande. Kongressen sammanstörtade därför att dess program höll sig borta från allt väsentligt, de djupliggande orsakerna till ofreden. Den inriktade sig på det omöjliga: att skapa fred med bibehållande av krigens och rustningarnas orsaker.

II.

Världsspråksfolket har klart för sig följande självklara förutsättningar: världsspråket måste vara *neutralt, logiskt byggt och överkomligt för de stora folklagren*. Därmed äro alla nationalspråk uteslutna från att upphöjas till världsspråk. Inget av dem uppfyller något av dessa tre grundbetingelser.

Världsspråket måste vara neutralt. Den språkfamilj, som fick sitt nationalspråk upphöjt till världsspråk, skulle få ett överväldigande inflytande i alla avseenden över alla andra folk, ja, det skulle i tidernas längd kanske införliva dem med sig. Detta kunna de andra nationaliteterna icke nu finna sig uti.

På grund av den slaviska vördnaden för de tre privilegierade nationalspråken har knappast någon av dessa språks tillskyndare kommit sig för att föreslå till världsspråk något annat än ett av dessa tre nationalspråk,

ehuru säkerligen andra, såsom exempelvis spanskan, äga på grund av sin byggnad och uttal större förutsättningar.

Tyskan är nu definitivt utslagen genom kriget. Återstå således såsom rivaler franskan och engelskan. De franska anspråken dominera ännu folkförbundet. Från detta kan således ej väntas något initiativ under de närmaste tiderna. Motion väcktes en gång inom förbundet till förmån för det neutrala, logiska och överkomliga världsspråket esperanto. Detta förordades ock av förbundets sekretariat. Men förslaget föll i kommissionen för intellektuellt samarbete, till vilken avgörandet hänvisades.

Sedan ha de regeringsombud som intressera sig för esperanto icke vidare återkommit. Till dem hörde särskilt målsmännen för lilla ententen. Man säger att en huvudsaklig anledning därtill varit, att dessa länders statsmän »icke vilja äventyra sitt inflytande» i förbundet genom att komma i minoritet för något av sina förslag. Det är icke uteslutet att så kan vara förhållandet. Ty en sådan mentalitet vilar för närvarande över parlamentarismens idé i praktiken.

Den andra rivalen, engelskan, har på de europeiska tinnarna flera förespråkare än franskan. Merendels otillgängliga för världsspråksidén, kunna de ej tänka sig något annat språk få ifrågakomma än ett av dessa tre språk, vilka anses utgöra förutsättning för »bildning». Med denna bildning förhåller sig det emellertid på det sättet, att fransmän och engelsmän ofta äro mest obildade i andra språk än deras eget. Trots detta hava de en företrädesrätt att alltid få tala på sitt modersmål och samtidigt, ehuru detta ju icke är någon förtjänst, bli betraktade av auditoriet såsom utposter för den högsta »bildningen» inom detsamma.

Sjelva taga de engelsktalande inga initiativ att göra sitt språk till världsspråk. De äro mera passiva än fransmännen i detta avseende. Det är från anhängarna i mindre länder av engelskans, franskans och tyskans supremati, som man kastar sig över engelskan som världsspråk, om det nu nödvändigtvis skulle behövas något sådant. Särskilt stå här svenskarna i första ledet, ehuru även de nationalistiska i andra frågor hava de ingenting emot att bliva angliserade på förenämnda omväg. Emellertid tar icke heller svensken något initiativ. Han begagnar blott förord för engelskan för att få bibehålla de förtryckta språkens förnedring.

Ett undantag utgör dock professorn i engelska språket Zachrisson i Uppsala. Han har länge ivrat för engelskan såsom världsspråk. Kravet på att ett sådant språk skall vara neutralt upptar han dock aldrig till bedömande. Anspråken att det bör vara logiskt och överkomligt för de stora folklagren anser han tillräckligt uppfyllda i engelskan. Dock har han måst medgiva, att logiken brister fullständigare än i något annat språk mellan skrift och uttal. Knappast ett ord uttalas så, som det skrives, och ett sådant tungomål kan väl redan av denna anledning icke ifrågakomma såsom ett mänsklighetens gemensamma språk till samförstånd. Denna brist har nu professor Zachrisson sökt avhjälpa genom att utarbета ett språk kallat Anglic. Det är, såsom redan namnet angiver, fortfarande engelska eller med andra ord ett nationalspråk. Men han har sökt att i möjligaste mån rätta skriftspråket efter uttalet. Därigenom kommer emellertid de latinska rötterna i det engelska skriftspråket att fördunklas eller utplånas och förvandlas därigenom mer eller mindre till en lumphög. Anglic innefattar således ett försök att med ett oneutralt språk, byggt på en lumphög, söka lösa världsspråksfrågan. Jag förmodar att även de engelsktalande i det stora hela skola komma att ställa sig minst sagt tveksamma.

Det återstår således, vilket också är det intresserade världsspråksfolkets

samlade mening, såsom enda utväg, att skapa ett särskilt språk, som är både neutralt, logiskt och överkomligt för de stora folklagren.

Specialister på en sådan uppfinning framträda här och var sedan länge och söka överbjuda varandra för att finna det »bästa möjliga språket». Det bästa uppnås dock aldrig i vår värld. Allra minst har det inträffat, att det sämsta möjliga kan, såsom nu här och var ifrågasättes, i ett slag hoppa över till det bästa. Man må också besinna, att dessa uppfinnare intressera sig ganska litet för mänskligheten. Den som i världsspråkfrågan bara väntar på det bästa, kommer att ruinera världsspråket. De »moderna» Ido, Occidental, Novial och Anglic äro säkerligen icke heller det bästa. Ido har ju redan övergivits av sina gamla ledare. Medan de syssla med att slå ihjäl varandra går tiden. Nya moderna system komma att beteckna de nämnda konkurrenterna såsom »alldeles föråldrade och hjälpligt distanserade». På detta sätt får mänskligheten aldrig något världsspråk.

Folken böra därför nu taga saken i egen hand. Man har i detta världsproblem hunnit fram till en milstolpe, som icke bör föraktas. Det har kommit ett språk som uppfyller de primära betingelserna att vara neutralt, logiskt och överkomligt för alla. De ändlösa uppfinningarna böra någon gång göra halt. Man måste till sist bestämma sig för ett visst språk, annars rinna som sagt alla bemödanden bort i sanden.

Verkligheten säger oss nu, att esperanto är det enda världsspråk, som för närvarande blivit en realitet både på djupen och alltmör även upp emot höjderna.

Det studeras och inläres i vinklar och vrår i alla länder som i intet annat världsspråkssystem. Jag har bevistat en kongress, representerande 37 nationalspråk, med esperanto som enda kongressspråk. Det har även slagit nationalspråken ur brädet så till vida, att endast en esperantist kan resa så gott som genom hela världen och röra sig även bland folken med ledning av sitt språk med stöd av dess internationella organisation.

Esperanto användes redan som internationellt korrespondentspråk av handelskamrar, nykterhetsorganisationer och andra sammanslutningar. Det har som sagt förordats av folkförbundets sekretariat i en omfattande utredning och av engelska vetenskapssocietetens språkkommitté. En mängd arbetsorganisationer och ideella sammanslutningar ha anslutit sig till esperanto. Icke på grund av insikt om att det skulle vara det bästa som kan uppfinnas, utan därför att de förstått, att det måste bli ett slut på de ändlösa uppskoven och att här förelåg något, som visat sig mäktigt att omvandla drömmen till verklighet.

Det experimenteras alltmör med esperanto i skolorna i många länder, många regeringar sända ombud till esperantokongresserna, det har vunnit tillträde till telegrafverken och radioutsändningarna o. s. v.

Asien gynnar esperanto såsom ett för dess folk överkomligt språk. Japaner och kineser lära erinra, att esperantos nybildning av ord påminner i viss mån om de japanska och kinesiska språkssystemen. Universiteten i Japan ha utbytt sina rapporter på franska, engelska eller tyska mot rapporter på esperanto. I Asiens uppvaknande ingår överhuvud taget en föresats att frigöra sig från det europeiska språkförtrycket.

En stor litteratur föreligger på esperanto. Översättningar från nationalspråk på alla områden låta sig väl genomföras och få stor omsättning.

Nationalspråken ha smärtfritt men kaotiskt bytt gestalt under tidernas lopp. I vissa fall ha de från början till och med tillverkats genom påbjuden sammansmältning av munarter. Det unga världsspråket kan organiskt med insiktsfull ledning oavblätligt förbättras under evolutionen. Folkförbundets sekretariat har förklarat att esperanto redan är vordet ett levande språk, som

talas i alla världsdelar och är mäktigt av utveckling. Det skulle, antaget som världsspråk, i varje fall omedelbart revolutionera de mellanfolkliga förhållandena genom att möjliggöra andarnas förbrödning och jämbördigt inflytande. Detta är i sanning vinning nog.

Jag är inkompetent att bedöma esperantos språksystem i jämförelse med andra. Måhända kan här som på andra områden i vår ofullkomliga värld uppfinnas något bättre.

Frammarschen av esperanto är icke något, som lätt och lustigt får lekas med som om det vore luft. Ingen har rätt att ansvarslöst förkunna för alla dessa arbetare i vingården, att deras tysta bemödanden äro fåfäng möda. Den nuvarande situationen förtjänar att med ansvar övervägas. Och det brukar ej anses tillrådligt att kasta ut barnet med badvattnet.

Mot världsspråkets målsmän måste jag erinra att de förnedra sitt språk genom att anspråkslöst kalla det för »ett hjälpspråk». Motståndarna bli sannerligen ej imponerade därav. Alla nationalspråk äro än mer bara hjälpspråk. När det neutrala, logiskt byggda och för alla överkomliga världsspråket kommer med sin nya värld, stå vi inför det suveränaste av alla språk, kronan på våra internationella inrättningar.

III.

Tiden rör sig med vetenskapliga utredningar, statistik och annat konstaterande av erfarenheter. Då samtiden emellertid ej förstått att ägna någon officiell förståelse åt världsproblemets språkfråga finnas ej i arkiven några förberedelser för bedömandet. Egentligen behöves ej sådant material, saken är klar. Men till bruk för de obotfärdiga behövede åtminstone i grova drag sättas på papperet allt det praktiska lidande, alla de arbetstimmar, alla de omkostnader, alla de grusade förhoppningar, som skolbarn och vuxna få vederfaras för att, som det så vackert heter, »lära sig främmande språk».

Varje individ, som varit utsatt för denna inkquisition ofta under hela sitt liv och i varje händelse under de produktivaste åldrarna, är i tillfälle att deklarerera vad denna samhällliga utsugning av livskraft till föga nytta kostat honom. I min skola fingo vi slita med latin, grekiska, tyska, franska och engelska. Därifrån förde jag med mig en levande ovilja mot alla dessa språks grammatikor. Däremot skonades vi från att läsa svensk grammatika. Det brukades icke på den tiden. Men jag tror, att vår äldre årgång kan skriva sitt modersmål lika grammatikaliskt som den yngre skolgenerationen.

Man säger att barnet bör skolas i ett språks väsende. Vad vill nu detta säga, när varje nationalspråks väsende ligger i dess saknad av logisk byggnad?

Det kan konstateras, att det är ytterst få medlemmar av förtryckta språkfamiljer, som kunna i tal flytande behärska något av de tre privilegierade språken. Det är därför så gott som regel, att vid interationella förhandlingar medlemmar från de åsidosatta språkfamiljerna läsa sina anföranden, förut med omkostnad nedskrivna till något av de tre härskande språken. I replikväxlingarna iakttages vanligen tystnad.

Det ifrågasättes nu att i grova drag bedöma kvantiteten av de upppoffringar i möda, tid och penningar, som den svenska nationen årligen påtvingas för att lära sig främmande språk. Det blir ju svårare att överskåda individernas bördor efter skolans avslutande liksom privatlektionernas konton under skoltiden. Men för de offer, som bringas i skolor av olika slag, bör ett resultat kunna vinnas, som ger en någorlunda klar föreställning om det oerhörda i missförhållandet. Mot detta skall då vägas, vilka verkliga fördelar all denna plågade skolungdom kan antagas hava åtnjutit av så mycket offerväsende på det improduktiva språkområdet.

En sådan inblick eller eftertanke hur man vill kalla det bör ock kunna väcka initiativ till reformer. Man säger ofta att skolbarnen måste betungas med en myckenhet matematik — deras andra stora plåga vid sidan av de främmande språken — därför att exempelvis några kanske ämna bli ingenjörer. På samma sätt säger man, att alla böra lära sig minst ett helst alla tre s. k. »kulturspråken» blott därför, att några kanske behöva kunna dem för ett i framtiden valt yrke. Är det icke riktigare att sortera pålagorna på ett rimligt sätt och låta specialisering i viss språkkunskap bli deras ensak, som sedan ägna sig åt yrken, där denna språkkunskap erfordras.

Ingenting kommer att bättre möjliggöra en sådan förnuftig åtskillnad än införandet efter internationell överenskommelse av ett neutralt, logiskt och lättlärt världsspråk, som inläres i alla världens skolor. Då behöver det stora antalet människor icke mer än sitt modersmål och världsspråket. De som önska insikter i ett eller annat nationalspråk än sitt eget står det fritt, att av lust eller tvång ägna sig åt sådana studier, utan att behöva betunga hela mänskligheten för sin skull med olidliga språkbördor.

IV.

När jag år 1911 väckte den första världsspråkmotion i riksdagen blev andra kammarens dåvarande talman Svartling särdeles uppmärksam. Efter avgörandet tillkallade han mig och Edvard Wawrinsky, vilken senare understödde motionen. Talmannen utvecklade då själv de fördelar av den nya ordningen, som här sist ovan betonats. Han tillade: »jag har aldrig hört talas om denna sak förr, men jag förstår, att det måste vara en särdeles förständig och omskapande reform».

Efter detta första erkännande från höjderna har intet försports därifrån. Så mycket mer har det obefordrade svenska folket börjat tala, tala högt och befallande om denna livsbetingelse för freden och jämbördigt inflytande för individer och folk.

Till och med i denna sal har svenska riksdagens första kammare, senaten, även två gånger uttalat sig för en hänvändelse till regeringen i ämnet. Frågan föll dock i riksdagens andra kammare. Sedan har den ej lyckats ernå majoritet i någondera kammaren.

Sommaren 1934 gjorde jag en studieresa i de fem ostbaltiska mindre staterna Finland, Estland, Lettland, Litauen och Polen. Det gällde även propaganda för ett närmande — utrikespolitiskt, kulturellt och ekonomiskt — mellan dessa fem stater med sex olika officiella språk, samt västbalterna eller skandinaverna. Intresset från ostbalterna är stort. Vid ett sammanträffande med republiken Lettlands president yttrade denne spontant: »vi behöva också ett gemensamt språk». Sedan år 1911 var det först andra gången, jag hört en uppsatt person yttra sig så vidsynt. (Jag talade överallt även om det neutrala världsspråket, om esperantos oblodiga uppgift i en sådan entente.)

Inom 15 år skulle den yngre generationen i dessa länder, sade jag, kunna tala med varandra. Ost- och västbaltikum blev då för dem ett gemensamt fädernesland. Sanningen var på marsch. Fredens världsrevolution skulle äntligen stå för dörren.

Människorna måste dock vilja något. Förr sker icke något.

Alltså förtryckta språk i alla länder förenen Eder! Förenen Eder om ett gemensamt språk för mänskligheten, om esperanto såsom världsspråk vid sidan av nationalspråken.

Jag föreslår att kongressen genom sitt presidium hos slaternas regeringar och deras folkförbund kräver:

1) att efter internationell överenskommelse officiellt antages ett neutralt,

logiskt byggt och lättlärt världsspråk, som inläres i alla världens skolor och övervakas av en internationell språkakademi;

2) att till detta språk koras esperanto, som ensamt i praktiken slagit igenom såsom världsspråk;

3) att åtminstone vissa stater till en början sammansluta sig om ett initiativ till en dylik allt omskapande fredlig världsrevolution.

INNEHÅLL.

	Sid.
Företal	1
Skapelselegendens språkfråga	1
Latinet som världsspråk	1
Karl XII av Sverige	2
Världspöblemets språkfråga	2
Engelska som världsspråk	3
Folkförbundet och världsspråkets språkfråga	4
Svenskarna	10
Utgångsläget	12
Bilaga	14
